

iránti kérések 97%-át adatbázisban való keresés előzte meg. A folyóiratcikkeket 62 adatbázis, a könyveket 32 adatbázis alapján rendelték. A két „Top 10” lista összehasonlítása azt mutatja, hogy vannak olyan adatbázisok, amelyeket mindkét esetben használtak. Ezek: Psychological Abstract, CINAHL, ERIC, ATLA Religion Index, WorldCat.

Az elektronikus források használatával az olvasók jobban tudnak tájékozódni, és ennek nyomán nő a könyvtárközi kérések száma. Az osztály helyzetének javítására vagy a munkatársak számát és a munkafolyamat szervezését kell felülvizsgálni, vagy meg kell engedni, hogy a felhasználók önállóan (az osztály közbeiktatása nélkül) rendeljenek, és járuljanak hozzá a költségekhez. További lehetőség a konzorciális szerződések és a forrásmegosztás megújítása, kibővítve a gyors szolgáltatással.

A könyvtárközi kérések számának növekedése nem csak ezt az osztályt érinti. A jelenségre fel kell figyelnie az adatbázisok megrendelésével foglalkozó vezetőknek (több teljes szövegű, elektronikus folyóiratokat és könyveket tartalmazó állomány szükséges), valamint a folyóirat-gyűjtemény fejlesztőinek (érdemes előfizetni azt a folyóiratcímet, amelyből sok másolatot rendelnek).

Fontos szerepük van az olvasóknak is. Jobban oda kell figyelniük a könyvtár saját nyomtatott és elektronikus állományára, mielőtt könyvtárközi kérésüket elküldik.

/HELMs, Cynthia Mae: The impact of databases on interlibrary loan borrowing: a ten-year study at a private university. = *Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery & Information Supply*, 12. köt. 1. sz. 2001. p. 13–26./

(Viszocsekné Péteri Éva)

Az eLib dokumentumszolgáltatással kapcsolatos projektjeinek hatása

Bevezetés

Az Egyesült Királyságban az elektronikus könyvtárak programját (electronic libraries programme = eLib) az 1993. évi *Follett-jelentés* ajánlásai alapján indították. Ezek közül a széles körű ajánlások közül néhány kifejezetten a dokumentumszolgáltatásra vonatkozott, mint pl.

- konzorciumok létrehozása tematikus alapokon az elektronikus dokumentumszolgáltatás útjainak közös kifejlesztésére;
- nagyvárosi és regionális konzorciumok szervezése a hasonló dokumentumszolgáltatások együttműködésére;
- az elektronikus dokumentumok küldéséhez és fogadásához szükséges műszaki eszközök fejlesztése.

A fentiek nyomán a Follett Információs Technológiai Alkalmazási Csoport (*Follett Implementation Group on Information Technology = FIGIT*) elsőbbséget adott az elektronikus hálózati eljárást alkalmazó dokumentumküldő szolgálatok finanszírozásának – beleértve a tematikus vagy földrajzi alapokon szerveződő konzorciumokat is –, továbbá a műszaki eszközök és szabványok fejlesztésének, a finanszírozási, árképzési és szerzői jogi kérdé-

seknek. Az ilyen körülmények között indított projektek közül a cikk azokat tekinti át, amelyek hatással voltak a felsőoktatási könyvtárak dokumentumküldő szolgáltatására. Az egyes projektek értékeléséhez a szerzők a projektdokumentumokat, a zárójelentéseket, valamint az e célra létesített levelezőlistán feltett kérdésekre kapott válaszokat használták fel.

Az eLib projekt két szakaszban valósult meg. A FIGIT által finanszírozott projektek nagy része 1997-re befejeződött, amikor a harmadik szakaszt indították. Ebben a fő hangsúlyt a hibrid könyvtárakkal és források felkutatásával („clumps”) foglalkozó projektekre helyezték.

A legfontosabb dokumentumszolgáltatási projektek:

- elektronikus dokumentumszolgáltatás: EDDIS, Seren, JEDDS, LAMDA, Infobike;
  - kapcsolódó tanulmányok: FIDDO, MA/HEM;
  - hibrid könyvtárak: AGORA, BUILDER, HEADLINE, HYLIFE, MALIBU;
  - forráskeresés: CAIRNS, RIDING, M25link;
- továbbá az eLiben kívüli projektek közül: EASY, Docusend.

EDDIS (Electronic Document Delivery – the Integrated Solution = Elektronikus dokumentumszolgáltatás – az integrált megoldás)

A projekt célja egy, a végfelhasználó által működtetett leőhelykereső, dokumentumrendelő és elektronikus szolgáltató rendszer fejlesztése volt, amely ugrópontokat ajánl más dokumentumszolgáltató rendszerekhez és adatbázisokhoz is; továbbá szerzői jogi és elszámolási kérdésekkel foglalkozik. Az eredmény egy olyan modellrendszer, amely az Egyesült Királyságban elsők között alkalmazta a rendelés és a szállítás irányítására az ISO ILL protokollt, valamint a forráskeresésre a Z39.50 protokollt. Ezeknek köszönhetően jelentős hatása volt a hibrid könyvtárakkal foglalkozó projektekre. Szigorúan véve a rendszer nem működik a könyvtár közreműködése nélkül, de ez a végfelhasználó számára láthatatlan marad.

A fejlesztési munkák nagy részét a Fretwell Downing Informatics (FDI) cég végezte, megalapozva ezzel az eLib keretében a további közös fejlesztéseket. Abban az időben, amikor az EDDIS munkái folytak, több hasonló rendszer is készült, pl. a SilverPlatter SilverLinker rendszere, amely lehetőséget adott a felhasználóknak több SilverPlatter-adatbázis egyidejű keresésére, és a találatok alapján papírmásolat vagy elektronikus teljes szövegű fájl megrendelésére.

Seren (Sharing of Educational Resources in an Electronic Network in Wales = Oktatási források megosztása egy walesi elektronikus hálózatban) (<http://seren.newi.ac.uk/user/seren/>)

A projekttel infrastruktúrát kívántak teremteni a walesi felsőoktatási intézmények forrásmegosztásához, a felhasználó által a projektbe bevont adatbázisok találatai alapján rendelt dokumentumok szolgáltatásához e-mailen, nyomtatott szöveg vagy kölcsönzés formájában. A fő hangsúlyt a szervezési kérdésekre helyezték, de technikai eredmények is születtek. Kiemelkedik közülük egy kétnyelvű interfész kifejlesztése. A Seren valóban a könyvtárközi kölcsönzés alapjává vált Walesben: a felhasználók először egy Z39.50-es kliens segítségével azonosítják a forrást, majd elküldik megrendeléseiket az egyik részt vevő könyvtárba, vagy valamely háttérként szolgáló intézménybe (pl. BLDSC). Az elektronikus dokumentumküldéshez inkább a helyi vagy a webes megoldásokat használják, mint az Ariel szoftvert.

A Seren jelentőségét egyrészt a BLDSC mellett megjelent alternatív vagy kiegészítő lehetőségben látják, másrészt az Ariel melletti alternatív dokumentumküldési modellben. A BLDSC-n kívüli lehetőségek több okból is fontosak: lehetővé vált a folyóiratcikkek olcsóbb szolgáltatása (a projekt egyik célja volt a versenyképes ár kialakítása), és felhívták a figyelmet a helyi források hatékonyabb hasznosítására. Ha a BLDSC csak egy végső esetben igénybe veendő szolgáltatóvá válik, hatását nemcsak a BLDSC, hanem az egész könyvtári közösség fogja érezni. Egyszerűbben mondva, a BLDSC árstruktúráját egy bizonyos forgalmat feltételezve alakította ki; ha a jövőben a jelenlegi megrendeléseknek csak a 20%-át kapja, vagy az árakat, vagy a szolgáltatás színvonalát kell módosítania. (Ez a probléma a későbbi projektekben is visszatér.)

JEDDS (Joint Electronic Document Delivery = Közös elektronikus dokumentumszolgáltatás)

A nemzetközi projekt célja egy MIME-alapú elektronikus szolgáltató rendszer fejlesztése volt, amely össze van kötve a megrendelések kezelésével. A projektben részt vett Ausztrália és Új-Zéland is, a legfontosabb partner azonban a Research Libraries Group (USA), az Ariel szoftver kidolgozója volt. Az egyesült királysági könyvtárak főleg az Arielhez szükséges dokumentumszolgáltatási szabványokra összpontosítottak, ezért technikai segítséget tudtak nyújtani a későbbi projektek résztvevőinek.

LAMDA (<http://lamdaweb.mcc.ac.uk>)

A ma már dokumentumküldő szolgálatként működő projekt azért alakult, hogy London és Manchester könyvtárait összefogja egy könyvtárközi kölcsönzési konzorciumba. A tervek szerint a szolgáltatnak önfinanszírozónak kellett lennie. A részt vevő tíz könyvtár közös katalógust hozott létre, a másolatküldéshez az Ariel szoftvert használják.

A LAMDA célja hasonló volt a Serenhez: alternatívát jelenteni a BLDSC mellett. Ebben a tekintetben a projekt sikeresnek mondható, a felsőoktatási szektor mintegy harmadrésze veszi igénybe. A projekt bizonyította, hogy a könyvtárak hatékonyan tudnak együttműködni, de ez nincs ingyen. Az értékelés során többen is megjegyezték, hogy a dokumentumszolgáltatásnak ez a módja ugyan olcsóbb, de a munkatársaknak több idejét köti le.

Más szóval, ha a munkatársak időráfordítását is beleszámolnák a költségekbe, a projekt nem lenne életképes.

Az eLib projektek között a LAMDA volt a legnagyobb hatással a könyvtárközi kölcsönzés terén bekövetkezett változásokra. Valódi versenytársa lett a BLDSC-nek, ismereteket adott, és érdeklődést keltett az elektronikus dokumentuszolgáltatás iránt.

Infobike

A projekt célja egy kereső és rendelő szolgáltatás nyújtása volt a BIDS által fejlesztett adatbázisokból, kiterjesztve a weben elérhető lehetőségekre. Előre látható volt, hogy ez a kiadókval való szorosabb kapcsolatokat fogja igényelni az előfizetési feltételek, engedélyek, szabványok terén. A projekt hamar kinőtte az eLib kereteit, és a BIDS *JournalsOnline* szolgáltatóvá alakult. Ezért hatását nem is lehet értékelni, kivéve utódainak, a *JournalsOnline*-nak és az Ingentának az egyedi folyóiratcikkek szolgáltatásában játszott szerepét.

FIDDO (Focused Investigation of Document Delivery Options = Dokumentumszolgáltatási lehetőségek összpontosított kutatása)

(<http://www.lboro.ac.uk/departments/dis/fiddo/fiddo.html>)

Inkább tekinthető az eLibet támogató tanulmány-nak, mint fejlesztési projektnek. (Jelenleg a <http://www.aslib.co.uk/fiddo> címen található.) Célja a dokumentumszolgáltatás lehetőségeinek, módszereinek és irányításának a kutatása volt. Az e téren folyó munkák 1999-ben fejeződtek be. A feladat két részből állt: egyrészt a könyvtárközi kölcsönző könyvtárosok számára pontos, tárgyilagos és naprakész információ nyújtása, másrészt annak felismerése, hogy ezeknek a könyvtárosoknak kintartásra van szükségük a hibrid könyvtárban majdan folytatandó hatékony munkához.

A FIDDO projekt a könyvtárvezetőknek két szinten nyújtott támogatást: a projekt ideje alatt a naprakész információk szolgáltatásával, majd azokkal a tapasztalatokkal, hogy hogyan lehet a dokumentumelérés kritikus kérdéseit azonosítani. Az első szint a kezdeti szakaszban a BLDSC egyeduralma miatt volt nehéz, mivel csak néhány könyvtáros választotta az alternatív forrásokat. Bár a második szint még sok kérdést hagyott megválaszolatlanul, a kutatók számára megnyitotta a különböző rendelési és szolgáltatási lehetőségeket, amelyeket

majd a hibrid könyvtár irányítási rendszerében alkalmazni lehet. Az eredmények mint kutatási források hasznosnak tekinthetők, a mindennapi életben azonban a módszerek túl bonyolultak a könyvtárvezetők számára.

A hibrid könyvtári irányítási rendszereket beépítették az eLib harmadik szakaszában indított projektekbe a dokumentumelérés adminisztrációjának támogatására, mivel a FIDDO által feltárt megoldások világossá tették, hogy az irányítás még nincs megoldva.

MA/HEM (Methodology for Access/Holdings Economic Modelling = Elérési módszerek/az állománygazdaság modellezése)

A kis projekt az információszolgáltatások közötti válogatást segítő gazdasági döntéshozó eszköz kifejlesztését célozta meg. Az eredmény egy táblázatos modell lett, amely számos költségadat és egyéb jellemzők alapján kiszámítja, hogy adott esetben a hozzáférés vagy az előfizetés az előnyösebb. A gyakorlati életben azonban ez is túl bonyolultnak és időigényesnek bizonyult.

Az eLib harmadik szakasza

1997 után a projektek a hibrid könyvtárakra és a források felkutatására irányultak. Egyik projekt sem foglalkozott kifejezetten a dokumentumszolgáltatással, de mindegyik célja más-más módon az első két szakaszban elért eredmények integrálása volt. A hibrid könyvtárral foglalkozó projektek mindegyike az információ-architektúra modelljére (models information architecture) épült, amelyben a felhasználó számára a kért dokumentum küldését egységes folyamatba fogták össze a kereséssel, a lelőhely-azonosítással és a rendeléssel. Nem világos a „hibrid” jelző jelentése: tartalmazhatja a teljes folyamatot, vagy a nyomtatott és elektronikus források integrálását egy könyvtárirányítási rendszerbe.

A „clumps” projektek regionális vagy tematikus alapon létrehozott, Z39.50-en keresztül elérhető, virtuális katalógusok fejlesztésére irányultak, amelyek a hibrid könyvtárirányítási rendszerben kereső és lelőhely-meghatározó célokat szolgálnak. Ugyanakkor a hibrid könyvtári projektekkel szemben az elvárás csak a prototípus vagy a demorendszer kifejlesztése volt azzal, hogy a termékfejlesztést a kereskedelmi cégekre hagyják.

AGORA (<http://hosted.ukoln.ac.uk/agora/>)

A projekt célja egy hibrid könyvtárirányítási rendszer (hybrid library management system = HLMS) fejlesztése volt, amely integrált hozzáférést nyújt az elosztott információs szolgáltatókhoz. Ezen túlmenően lehetőséget adott jártasság és tapasztalatok szerzésére a hibrid források kezelésében.

Az AGORA két fő eredménye: a HLMS-szel szembeni követelményeket tartalmazó, nyilvánosan elérhető dokumentum, és a HLMS működését bemutató rendszer. Mindkettő a Fretwell Downing Informatics céggel együttműködve jött létre, aminek következtében a HLMS demorendszert működtető szoftver a projekt befejeztével a cég egy másik rendszerének része lett. A követelményeket megfogalmazó dokumentum az ExLibris és az OCLC termékeiben hasznosult.

Működését tekintve a rendszer képes volt a megrendelések automatikus irányítására a lehetséges szállítók rendezett jegyzékéből kiválasztott címzettnek, beleértve a BLDSC-t is. A BLDSC-vel az ART protokollon keresztül tartotta a kapcsolatot, mivel a BLDSC-nél még nem volt kész az ISO-ILL protokoll fogadásához szükséges kapu. Lehetőség volt a szerzői jogi nyilatkozatok generálására, és a pénzügyi elszámolásokra. Az AGORA képes volt mind a könyvtáraktól, mind a felhasználótól közvetlenül érkező megrendelések továbbítására.

BUILDER (<http://builder.bham.ac.uk/>)

A projekt a hibrid könyvtár modelljének kidolgozását tűzte ki célul sajátos intézeti körülmények között, azaz a Birminghami Egyetemen. Ez magában foglalta egy működő bemutató rendszer és a hibrid könyvtári szolgáltatások kutatását és fejlesztését, az eredmények széles körű terjesztését a hasonló munkákat folytató könyvtárak között, és ezzel a kulturális változtatásokat a felsőoktatásban intézeti és nemzeti szinten egyaránt.

Ezt a projektet is két részre osztották: a technikai fejlesztésre és az irányítási, kulturális kérdések megoldására. Több demorendszert dolgoztak ki a hibrid könyvtári elvek szemléltetésére, beleértve a metaadatok indexét és a Z39.50 több adatbázisban történő kereséshez szükséges kliensét. Ez utóbbit is az FDI-vel együttműködve fejlesztették, ami ebben az esetben is azt jelentette, hogy a projekt befejeztével a szoftver visszakerült az FDI-hez (ahol várják a használatbavételre irányuló licencszerződéseket).

A projekt záródokumentuma szerint a BUILDER inkább a Birminghami Egyetemen belüli dokumentumtovárbíttással foglalkozott, mint a mai értelemben vett dokumentumszolgáltatással, ezért a későbbiekre nemigen lesz hatással.

HEADLINE (<http://www.headline.ac.uk/>)

A projekt célja egy hibrid könyvtár működését bemutató modell tervezése és üzembe állítása volt az üzleti tanulmányok és a közgazdaságtan terén, amely egy közös, webalapú interfész segítségével hozzáférést nyújt a könyvtári források széles köréhez, függetlenül a dokumentum fizikai formájától.

A HEADLINE egyedülálló eredményei az átviteli megoldásokkal és a felhasználó jogosultságával foglalkoznak. Az elsőt az ingyen hozzáférhető szoftver alkalmazása jellemzi a saját programfejlesztés helyett, míg a második az „információs táj” (information landscape) koncepció megalkotását foglalja magában, a csoportos (workshop) modellektől az egyedi környezetig (Personal information environment = PIE).

A PIE egy konfigurálható, digitális teret jelent, amely a felhasználó számára egyedi információs tájat nyújt, és a számára szükséges források jogosult eléréséhez szükséges rendszert. Egyik eleme a kísérleti szolgáltatást jelentő EEDD (End-user Electronic Document Delivery = Végfelhasználói elektronikus dokumentumszolgáltatás). Ez egy, az Ariel szoftverhez illeszkedő felhasználói interfész és egy EEDD szerver beállítását igényli, amelyre a szkennelt dokumentumokat küldik, és amelyről a végfelhasználó ezeket letöltheti vagy kinyomtathatja. A szerverre a szerzői jogi nyilatkozathoz szükséges eszközöket is rátették. A kísérleti időszakban csak egy könyvtár vett részt, a következő szakaszban pedig a LAMDA konzorcium három tagja. Ez utóbbit már a javasolt új országos dokumentumelérési szolgáltatás, a Docusend lényeges elemeként tartják számon. A projektet értékelő dokumentum arra a szakadékra (gap) hívja fel a figyelmet, amely a fejlesztők és a felhasználók között tapasztalható.

HYLIFE (<http://hylife.unn.ac.uk/>)

A projekt rendeltetése a hibrid könyvtár gyakorlati működésének kialakítása, tesztelése, értékelése és terjesztése volt a felsőoktatásban.

Bár a megfogalmazás szerint a kulturális és a szervezési kérdésekkel kellett foglalkozni, a projekt keretében kidolgoztak egy hibrid könyvtári tech-

nológiát, amely a későbbiekben alapjául szolgálhat a könnyebben megoldható kérdéseknek. Ide tartozott a „HYLIFE az egészségügyben” rendszer, és többek között az elektronikus könyvtárközi kölcsönzési űrlap. Másokhoz hasonlóan itt is beleütköztek a szerzői jogi problémákba: az elektronikus megrendelőlapot ugyanis nem lehet elektronikus úton továbbítani, hanem csak úgy, hogy a felhasználó kinyomtatja, kitölti, és eljuttatja a könyvtárba. A HYLIFE részét képezték az EU PRIDE projekt-jéhez kapcsolódó másodlagos kutatások is.

Az értékelő dokumentum szerint a HYLIFE projekt összefoglalta a HLMS lehetőségeit, megjegyezve, hogy a hibrid könyvtárban mindaddig nagy szükség van a hatékonyan működő könyvtárközi kölcsönzésre, ameddig a felhasználók a könyveket és a folyóiratokat kézbe akarják venni. A kidolgozott technológia nagyban növeli a szolgáltatás lehetőségeit, pl. az alábbi esetekben:

- ha a felhasználó a szükséges dokumentumot ugyan megtalálta a helyi könyvtár katalógusában, de a dokumentum valójában nem elérhető, akkor a menüben azonnal át tud lépni a könyvtárközi kölcsönzésre (opció, amely a felhasználó által talált bibliográfiai leírást könyvtárközi kérésé alakítja);
- ha a felhasználó sikertelenül keres a helyi könyvtár katalógusában, lehetősége van más könyvtárakba átlépni, mielőtt kérését leadná a könyvtárközi kölcsönzésbe (nagyobb városokban a felhasználók szívesebben mennek el egy másik könyvtárba, mint hogy a könyvtárközi kölcsönzést igényelnék);
- a felhasználó láthatja, hol tart könyvtárközi kérésének a teljesítése;
- lehetőség van bonyolult irányítási és figyelési feladatok ellátására, beleértve a fizetési értékhatárok vagy a kvóták betartását.

A fentiek mellett természetes, hogy a kérés teljesítésének feltételeit több szállítónál is lehet ellenőrizni intézeti vagy egyéni kritériumok alapján, mielőtt azt elküldenék. Mindezzel együtt a HYLIFE projekt nem érte el a kulturális és szervezési kérdések megoldása terén kitűzött célokat.

MALIBU

(<http://www.kcl.ac.uk/humanities/cch/malibu/>)

A projekt fő célja hibrid könyvtári példák fejlesztése volt elsősorban a humán tudományokra (humanities) koncentrálva. Eredményeit tekintve azonban inkább a forráskutatási módszerekkel foglalkozott, mint a könyvtárközi kölcsönzéssel és a dokumentumszolgáltatással.

Nagyszabású forráskutatási („clumps”) projektek

Miután számos virtuális központi katalógus elkészült, a következő lépést a forráskutatástól a dokumentumok elérése felé kellett megtenni. Erre számos példa született, közülük néhány:

- a **RIDING** projekt keretében egy Windows alatti adminisztrációs klienst fejlesztettek a tagkönyvtárak közötti, közvetítő könyvtárközi kölcsönzés támogatására;
- az **M25link** keretében hasonló szolgáltatás lehetőségét vizsgálták, az eredményeket a Docusend projektben hasznosították;
- a **CAIRNS** projekt is hasonló célokat tűzött ki, és a GAELS Glasgow-Strathclyde dokumentumszolgáltatás egyik kiindulópontja lett.

A „clumps” projekteknek nagy jelentőségük lesz a felhasználó közvetlen dokumentumrendelését nyújtó szolgáltatásokban is.

Folyamatban lévő projektek

A JISC által finanszírozott, folyamatban lévő kezdeményezések az EASY és a Docusend.

Az **EASY** a JISC/Publishers Association munkacsoport közös projektje egy elektronikus könyvtárközi dokumentumküldő szolgáltatás kifejlesztésére az Egyesült Királyság egyetemei és felsőfokú oktatási intézményei számára. A tendert az Ingenta és a Lancasteri Egyetem közös ajánlata nyerte, a pályázók a lancasteri ILLOS könyvtárközi kölcsönzési irányítási rendszert fogják egyesíteni az Ingenta elektronikus folyóirat-szolgáltatásával. A korábbi projektekhez hasonlóan ebben az esetben is alternatív megoldást keresnek a BLDSC mellé.

A **Docusend** egy nagyobb JISC projekt részeként az osztott országos elektronikus források infrastruktúrájához kíván hozzájárulni. A cél egy olyan integrált folyóirat-szolgáltatás kialakítása, amely a felhasználó számára egy lépésben használható módon gyűjti össze a dokumentumküldő és kapcsolódó szolgáltatókat. A későbbiekben a Docusend kapuként fog szolgálni az EASY és a hasonló szolgáltatókhoz, és a folyóirat-elérési rendszerben országos hibrid könyvtárirányítási rendszerként fog működni. Az AGORA projekthez hasonlóan alapszoftverként a Docusend is a Fretwell Downing VDX rendszerét fogja használni. A könyvtárak számára a szolgáltatás igénybevételéhez szükséges licencfeltételek még nincsenek tisztázva.

Összefoglalás

Az eLib programok hatása a felsőoktatási könyvtárak dokumentumszolgáltatására:

- Megszűnt a BLDSC monopóliuma. A projektekben részt vevő szolgáltatók versenyhelyzetet jelentettek a BLDSC számára, aminek következtében a BLDSC-nek felül kellett vizsgálnia árpolitikáját.
- Újfajta együttműködés kezdődött a felsőoktatási könyvtárak között.
- Számos műszaki fejlesztésre is sor került, ezeket azonban az egyes projektek befejeztével kivonták a gyakorlatból. Még megoldandó probléma, hogy egy kereskedelmi szoftver sok könyvtár számára nem érhető el.

- Valószínűleg túl nagy várakozás előzte meg a hibrid könyvtárakkal foglalkozó projekteket. A feladat nagysága csak a harmadik szakaszban, a Docusend projekt keretében érzékelhető.
- Több projektben is felvetődött a közvetítés vagy közvetlen dokumentumszolgáltatás kérdése a könyvtárirányítás szempontjából.
- Az eLib projektek tartós hatása akkor lesz valóban érzékelhető, ha a műszaki háttér teljes mértékben kiépül.

JACOBS, Neil–MORRIS, Anne: *The impact of the JISC-funded eLib document delivery-related projects.* = *Interlending & Document Supply*, 30. köt. 1. sz. 2002. p. 4–16./

(Viszocsekné Péteri Éva)

Nemzetközi könyvtárépítési konferencia Csehországban

Öt intézmény (Palacký Egyetem, Szépművészeti Múzeum, Cseh Építészakadémia, British Council és Open Society Institute) összefogásával könyvtár-építészeti konferenciát rendeztek Olomoucban. *Milyen legyen egy jól funkcionáló új vagy adaptált könyvtárépület korunk gyorsan változó körülményei között?* – e kérdéskör megvitatása-megbeszélése volt a szóban forgó rendezvény fő célkitűzése.

A nyugati országokban, annak ellenére, hogy időnként kétségbe vonják a könyvtárak jövőjét, intenzív könyvtárépítési és -adaptálási erőfeszítéseknek lehetünk tanúi. Pl. az USA-ban 1992 és 1999 között 675 új könyvtári épületet emeltek, s további több mint nyolcszázat alakítottak át könyvtári célokra.

Jó és szép könyvtárépületet tervezni-felépíteni a legnehezebb építészeti feladatok egyike. Az volt korábban is, de mostanában különösen, amikor bennük és körülöttük minden mozog, azaz „pantarrhei”.

A konferencia résztvevőinek mindenekelőtt módjuk volt megismerkedni néhány közelmúltú könyvtári beruházással és építési tervvel.

A *British Library* új épületét Colin St. John Wilson mutatta be, aki szerzője volt a nagy vállalkozás koncepciójának. Elmondta, hogy a koncepció ki-munkálásától kezdve a megvalósításig több mint 20 év telt el. Előzetesen sokan bírálták a helykijelölést a St. Pancras pályaudvar közelsége miatt.

Végül a kész épület minőségai új arculatot kölcsönöztek az addig szürke és nem egészen jó hírű városnegyednek. Az épület egészséges konzervatívizmussal, békés atmoszférájával, a képzőművészeti elemek mértéktartó alkalmazásával tűnik ki. A belsejében található olvasótermek és kutatószobák átgondolt koncepcióról tesznek tanúbizonyságot. Kellemes a természetes és a mesterséges megvilágítás kombinációja. Szakosított szabadpolcos terei „mögött” ugyanilyen elvek szerinti zárt raktárak állnak. Zajfogó falakkal övezett terei lehetővé teszik a teamunkát. A mozgássérültek az utcaszintről érkehetnek a könyvtár épületébe, ahonnan liftek szállítják őket a könyvtár megnevezett részlegeibe. A bútorzatot háromévi kísérletezés után választották ki, illetve rendelték meg. Az előtérbe mintaszerű eligazító rendszert telepítettek, úgyhogy az ismeretlen olvasó is könnyen eligazodhat a könyvtár olvasótereiben. Az épületben előadótermek, különféle árusítóhelyek és kávézók vannak. Végül: a tervezés nem feledkezett meg a személyzet optimális munkahelyeinek kialakításáról sem: összesen 1200 munkaszoba áll a majdnem háromezer munkatárs rendelkezésére.

Ellentmondásos benyomást kelt az új *Bibliothèque Nationale de France*, amely mintegy tíz éven át épült. Ennek ellenére közvetlenül megnyitása után be kellett zárni, hogy elvégezzék benne a szükségessé vált átépítéseket. A terezők nem tudták kivonni magukat a monumentalitás kísértése alól, ami a korábbi könyvtárépületek velejárója volt. Ezzel szemben gyakran vétettek a funkcionalitás